

LIONELLA

ΟΠΕΡΑ ΣΕ ΤΡΕΙΣ ΠΡΑΞΕΙΣ

Σπυρίδων-Φιλίσκος Σαμάρας

ΟΛΥΜΠΙΑ ΔΗΜΟΤΙΚΟ
ΜΟΥΣΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ
«ΜΑΡΙΑ ΚΑΛΛΑΣ»

Καλλιτεχνικός Διευθυντής
Olivier Descotes

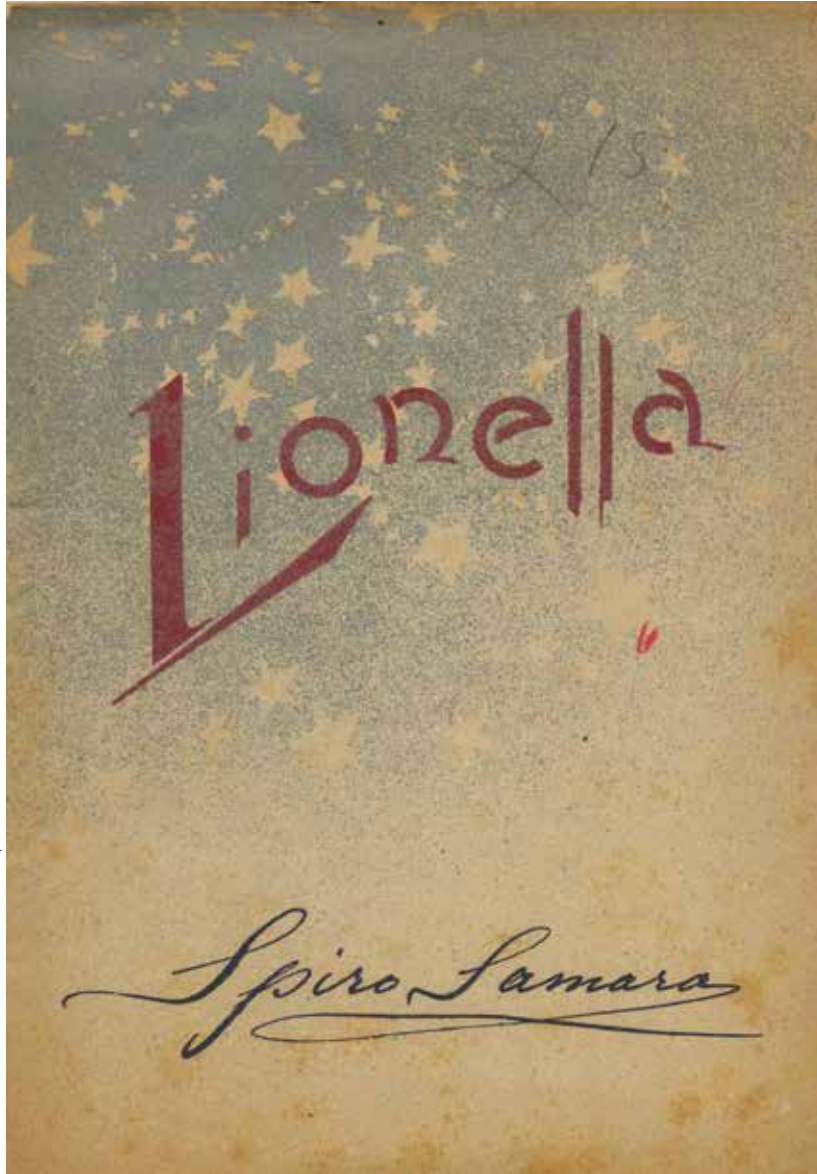
LIONELLA

ΟΠΕΡΑ ΣΕ ΤΡΕΙΣ ΠΡΑΞΕΙΣ

Σπυρίδων-Φιλίσκος Σαμάρας

ΣΕ ΣΥΝΑΥΛΙΑΚΗ ΜΟΡΦΗ

ΜΑΪΟΣ
2023

LIONELLA

ΟΠΕΡΑ ΣΕ ΤΡΕΙΣ ΠΡΑΞΕΙΣ

Σπυρίδων-Φιλίσκος Σαμάρας

ΣΕ ΣΥΝΑΥΛΙΑΚΗ ΜΟΡΦΗ

Μουσική διεύθυνση /
Νέα ενορχήστρωση:
Βύρων Φιδετζής

Σχεδιασμός φωτισμών:
Στέλλα Κάλτσου

Διδασκαλία χορωδίας:
Σταύρος Μπερής

Μουσική προετοιμασία:
Δημήτρης Βεζύρογλου

Ψηφιακή καταγραφή
μουσικού κειμένου:
Λουίζα Αντύπα

Λιονέλλα:

Άννα Στυλιανάκη

Αντόρ:

Δημήτρης Πακσόγλου

Έρικ:

Χρήστος Κεχρής

Ελίας / Μαύρη μάσκα:

Χάρης Ανδριανός

Βάικ:

Χριστόφορος Σταμπόγλης

ΣΥΜΦΩΝΙΚΗ ΟΡΧΗΣΤΡΑ & ΧΟΡΩΔΙΑ
ΔΗΜΟΥ ΑΘΗΝΑΙΩΝ

* Η παράσταση διαρκεί 2 ώρες και 20 λεπτά.
Προβλέπεται ολιγόλεπτο διάλειμμα.

ΣΥΝΟΨΗ ΤΗΣ ΠΛΟΚΗΣ

ΠΡΩΤΗ ΠΡΑΞΗ

Η σκηνή διαδραματίζεται στην εξοχή, μέσα σε πανηγυρική ατμόσφαιρα και σε αναμονή της έναρξης των ιπποδρομιών. Το συγκεντρωμένο πλήθος πίνει στο όνομα της Ουγγαρίας και του επίδοξου νικητή. Τα διαδοχικά σαλπίσματα αναγγέλλουν την έναρξη των αγώνων. Μετά από σκληρή αναμέτρηση ανάμεσα στο λευκό άλογο του Ούγγρου αξιωματικού Αντόρ και το μαύρο άλογο του αξιωματικού Έρικ, το τελευταίο τερματίζει πρώτο και ο αναβάτης του αποθεώνεται. Στην ταβέρνα όπου μεταφέρεται το επινίκιο γλέντι, στον απόηχο των επευφημιών για τον θρίαμβό του, ο Έρικ περηφανεύεται πως το άλογό του οδηγεί τον ιππέα στον πόλεμο και τη δόξα· ο Αντόρ ανταπαντά πως το δικό άλογο οδηγεί τον αναβάτη του στον έρωτα. Ο αξιωματικός Βάικ τραγουδά κι εκείνος για το άλογο του που οδηγεί τον ιππέα του στον θάνατο.

Ο Βάικ ζητά από τον ταβερνιάρη να φέρει τα ζάρια, εκείνος ωστόσο αρνείται επικαλούμενος περιστατικό ανάμεσα σε δύο αδέρφια που εξαιτίας του τζόγου τράβηξαν μαχαίρι. Πάνω στην ώρα καταφθάνουν οι τσιγγάνοι, με τον Ελίας να αρχηγό τους να προπορεύεται και τη Λιονέλλα να ακολουθεί, τυλιγμένη σε μια πολύχρωμη κάπα. Η εκφραστική μουσική των τσιγγάνων συνεπαίρνει τους θαμώνες και ξυπνά στον Αντόρ την ανάμνηση μιας «παράξενης περιπέτειας» που έζησε κάποτε στο πεδίο της μάχης, όταν λαβωμένος και εγκαταλειμμένος σώθηκε χάρη στα μαγικά φίλτρα μιας όμορφης τσιγγάνας. Έκτοτε, ο νεαρός ευπατρίδης κρατά στην καρδιά του ζωντανή την ελπίδα να την ξανασυναντήσει. Ο Ελίας, που είναι κρυφά ερωτευμένος με τη Λιονέλλα, την προτρέπει να τραγουδήσει με τη «νεραϊδένια» της φωνή. Εκείνη έχει ήδη αναγνωρίσει στο πρόσωπο του Αντόρ τον αξιωματικό που έσωσε κάποτε και παραδέχεται τον έρωτά της γι' αυτόν. Όταν εντέλει τραγουδά, είναι η σειρά του Αντόρ να την αναγνωρίσει. Καθώς οι δυο τους ετοιμάζονται να φύγουν, ο Ελίας την εμποδίζει. Επικαλούμενη τον απαράβατο τσιγγάνικο όρκο στην ιερότητα του έρωτα, η Λιονέλλα δεικνύει την ελευθερία της και το ζευγάρι αποχωρεί ενωμένο.

ΔΕΥΤΕΡΗ ΠΡΑΞΗ

Αίθριο στο παλάτι του Αντόρ. Οι δύο ερωτευμένοι απολαμβάνουν αγκαλιασμένοι το ηλιοβασίλεμα.

Τη ρομαντική τους στιγμή διακόπτει ο Αντόρ που ανακοινώνει την επικείμενη άφιξη των καλεσμένων του. Η Λιονέλλα δηλώνει απερίφραστα την επιθυμία της να είναι μόνη μαζί του, όμως ο Αντόρ είναι εξαρτημένος από τον τζόγο και δεν μπορεί να απαρνηθεί τις ηδονές αλλά και τους δαίμονες που τον κατατρέχουν. Η Λιονέλλα πείθεται να τον συνοδεύσει στη γιορτή, καθώς την επομένη ο πόλεμος μπαίνει στην τελική του ευθεία και η ζωή του νεαρού αξιωματικού βρίσκεται σε κίνδυνο.

Στη γιορτή η Λιονέλλα πολιορκείται από τους αξιωματικούς Βάικ και Έρικ. Και ενώ ο Βάικ είναι αποφασισμένος να την κάνει δική του, ξέφρενοι μασκαρεμένοι εμφανίζονται στη σκηνή· ανάμεσά τους ξεχωρίζει μια σκοτεινή μορφή, η Μαύρη Μάσκα, ένας μυστηριώδης άνδρας που φαίνεται να γνωρίζει καλά τον Βάικ και τον παρακινεί να παίξει ζάρια με τον Αντόρ, ο οποίος αδυνατεί να αντισταθεί στον τζόγο και στοιχηματίζει όλη του την περιουσία, βγαίνοντας για μια ακόμη φορά χαμένος. Σαρκαστικός ο Βάικ τού προτείνει τότε να παίξει στα ζάρια την ίδια τη Λιονέλλα με αντάλλαγμα να πάρει πίσω την περιουσία του. Ο Αντόρ χάνει και πάλι. Όταν η Λιονέλλα καταλαβαίνει τι έχει συμβεί ζητά να μάθει ποιος κρύβεται πίσω από τη μαύρη μάσκα: αποκαλύπτεται ο Ελίας και ο Βάικ τον καλεί σε μονομαχία, κατά την οποία σκοτώνεται, ενώ ο Ελίας και η Λιονέλλα φεύγουν μαζί.

ΤΡΙΤΗ ΠΡΑΞΗ

Έναν χρόνο μετά, η Λιονέλλα ζει σε απόγνωση, απομονωμένη από τον κόσμο και έτοιμη να συγχωρήσει τον Αντόρ. Η λαχτάρα της για τον αμετανόητο τζογαδόρο απελπίζει τον Ελίας που μαθαίνει ότι ο Αντόρ έχει στρατοπεδεύσει κοντά τους. Ο Ελίας φαίνεται να αποδέχεται την πραγματικότητα και να παραιτείται από τη Λιονέλλα. Με τον ήχο της σάλπιγγας, ο Αντόρ εμφανίζεται και οι δύο εραστές ενώνονται και πάλι σε μια εξομολόγηση αιώνιας πίστης με τραγική κατάληξη: ο Ελίας τραυματίζει θανάσιμα τον Αντόρ και η όπερα ολοκληρώνεται με τη Λιονέλλα να θρηνεί απαρηγόρητη για τον χαμό του.

M.M.

ΠΡΟΣΕΓΓΙΖΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΑΙΝΙΓΜΑΤΙΚΗ ΛΙΟΝΕΛΛΑ ΤΟΥ ΣΠΥΡΟΥ ΣΑΜΑΡΑ

Για τους μελετητές του έργου του Σαμάρη η όπερα *Λιονέλλα* συνιστούσε διαχρονικά ένα πολλαπλό αίνιγμα.

Ο ίδιος ο συνθέτης κατά τη μετεγκατάστασή του στην Ελλάδα το 1911 δεν έφερε μαζί του, εξ όσων γνωρίζουμε, ούτε την παρτιτούρα ούτε τις ορχηστρικές πάρτες αλλά ούτε και την ήδη τυπωμένη αναγωγή της όπερας για φωνές & πιάνο (σπαρτίτο). Κατά συνέπεια η μουσική της *Λιονέλλα* ήταν και παρέμεινε εντελώς άγνωστη.

Στην Ιταλία, όπου και πραγματοποιήθηκε η μοναδική της παράσταση στη Σκάλα του Μιλάνου στις 4 Απριλίου του 1891, τυπώθηκε μεν δις (!) από τον εκδοτικό οίκο Sonzogno αλλά δεν της δόθηκε ποτέ μια δευτέρα ευκαιρία παρουσίασης και επανάκρισης. Στην ελληνική πρωτεύουσα το μοναδικό μουσικό στοιχείο του έργου που υπήρχε μέχρι τις αρχές του 21^{ου} αιώνα ήταν τα χειρόγραφα της παρτιτούρας και των σχετικών ορχηστρικών παρτών μιας *Ουγγρικής Ραψωδίας* με τον υπέρτιτλο *Λιονέλλα*. Τα χειρόγραφα αυτά, μετά τον εντοπισμό τους σε έναν ρυπαρό και καταλαιαπωρημένο κατάλογο της βιβλιοθήκης του Ωδείου Αθηνών, φωτοτυπήθηκαν και τα επιμελήθηκαν δεόντως μουσικολογικά και τεχνικά, ούτως ώστε να καταστούν άμεσα εκτελέσιμα. Αυτά συνέβησαν το 1979, όταν μετά τον εντοπισμό κι «επαναπατρισμό» της έντυπης παρτιτούρας της *Ξανθούλας (La Biondinetta)* από την Public Library της Νέας Υόρκης, είχα συστηματοποιήσει την έρευνά μου για τη γενικότερη δημιουργία του Σαμάρη.

Η *Ουγγρική Ραψωδία*, όπως διαπίστωσα πολύ αργότερα κι αφού φωτογράφησα το 2007 στο Ωδείο της Νεαπόλεως San Pietro a Majella την τυπωμένη από τον Sonzogno αναγωγή της όπερας (σπαρτίτο), ήταν ένα χορευτικό και καθαρά ορχηστρικό κομμάτι από τη 2^η πράξη του έργου.

Ως προς την υπόθεση, το μόνο για το οποίο διαφωτίστηκα όταν εντόπισα την παρτιτούρα ήταν το πού διαδραματιζόταν γεωγραφικά - μέσω του τίτλου αλλά και κάποιων μουσικών στοιχείων, οικείων ως προς την απόδοση του «τσιγγάνικου» και του «ουγγαρέζικου» κατά το β' ήμισυ του 19^{ου} αιώνα. Ήταν προφανές ότι η δράση εξελισσόταν στη χώρα των Μαγυάρων ή είχε κάποια σχέση μ' αυτούς. Τα παραπάνω επιβεβαιώθηκαν όταν βρέθηκε και το έντυπο λιμπρέτο στη βιβλιοθήκη της Σκάλας του Μιλάνου.

Είχα ωστόσο στα χέρια μου και κάτι το μουσικό ουσιαστικό και ιδιαίτερα σημαντικό: Μία πρωτότυπη -πιθανότατα- μουσική του Σαμάρη απ' τη χαμένη ως τότε όπερα *Λιονέλλα*. Αυτονόητα προσπάθησα να ζωντανέψω αυτή τη μουσική και να την παρουσιάσω όπου μου ήταν δυνατόν, εδώ και στο εξωτερικό. Η μαστοριά της φόρμας, η συχνά εντυπωσιακή αρμονική πρωτοτυπία και η λαμπερή ενορχηστρωτική διάσταση της *Ουγγρικής Ραψωδίας*, όπως και η αυθόρμητα θετική ανταπόκριση μουσικών και κοινού σε κάθε παρουσίασή της, με έπεισαν για τη γνησιότητα της παρτιτούρας του Ωδείου Αθηνών και με ώθησαν στην περαιτέρω έρευνα για την ανεύρεση ολόκληρης της όπερας.

Οι Ναπολιτάνοι για δικούς τους λόγους, που ομολογώ δεν τους κατάλαβα, δεν μου επέτρεψαν να φωτοτυπήσω το αντίτυπο της *Λιονέλλας* αλλά με άφησαν να το φωτογραφήσω. Δυστυχώς η φωτογράφιση έγινε πρόχειρα και γρήγορα επειδή δεν διέθετα τον απαιτούμενο χρόνο, με το τελικό αποτέλεσμα να είναι οριακά ικανοποιητικό. Κι έτσι όμως έγινε δυνατό να παιχτεί για πρώτη φορά στην Ελλάδα ολόκληρη η *Λιονέλλα* στις 12 Απριλίου του 2011 στην αίθουσα του Παρνασσού, στο πλαίσιο του Έβδομου Κύκλου των Ελληνικών Μουσικών Γιορτών, με σολίστ, χορωδία και με το πιάνο να υποκαθιστά τη χαμένη της ορχήστρα. Λίγο μετά από αυτή την παρουσίαση, ο εκ των πρωταγωνιστών της, ο πολύτιμος φίλος και συνεργάτης Βαγγέλης Χατζησίμος, μου έδωσε μία φωτοτυπία της ίδιας αναγωγής που βρέθηκε στην Ακαδημία της Αγίας Καικιλίας στη Ρώμη και η οποία παρουσίαζε αρκετές διαφορές από εκείνη της Νεαπόλης.

Με την εύρεση των δύο αναγωγών λύθηκε νομίζω και το διαχρονικό αίνιγμα που συνόδευε την όπερα αυτή σταθερά, τουλάχιστον στον ελληνικό τύπο: Είχε όντως σχέση το μέρος της άριας του Κάνιο απ' τους Παλιάτσους του Ρ. Λεονκαβάλλο (στίχοι: *Vesti la giubba*) με κάποια φράση από τη *Λιονέλλα*; Η ρυθμική ομοιότητα, όπως και κυρίως η παρεμφερής μελαγχολική ατμόσφαιρα της καταληκτικής φράσης της άριας της *Λιονέλλας* στο τέλος της 1^{ης} πράξης, είναι πιστεύω πολύ συγγενής -για να μην πω παρεμφερής- με την άρια του Κάνιο. Συνεπώς είχε μια λογική ή φήμη για τη «σύγκρουση» των δύο συνθετών, αν αναλογιστούμε: α' την πρωτιά της *Λιονέλλας* στις 4 Απριλίου 1891, β' τη σταδιακή παγκόσμια επιτυχία των Παλιάτσων ελάχιστα χρόνια μετά (πρεμιέρα 21 Μαΐου 1892), γ' τον θεμιτό καλλιτεχνικό ανταγωνισμό δύο ανερχόμενων με τα δεδομένα της δεκαετίας του 1890 νέων και ταλαντούχων συνθετών.

Στο ψηφιδωτό των ερωτημάτων που συνθέτουν το αίνιγμα της *Λιονέλλας* ας προσθέσουμε ολοκληρώνοντας και το πιθανότερο σοβαρότερο. Εκείνο της σύγκρουσης των δύο κορυφαίων μεγαλοεκδοτών μουσικής του Μιλάνου στο τέλος του 19^{ου} αιώνα. Των οίκων Ricordi και Sonzogno. Οι εκδοτικοί αυτοί μηχανισμοί ήταν παράλληλα και καλλιτεχνικά γραφεία και εργολάβοι καλλιτεχνικών παραγωγών. Κατά συνέπεια κάθε δική τους έκδοση όπερας, συνδυαζόμενη με το σκηνικό της ανέβασμα αλλά και με τη διαχείριση των πνευματικών δικαιωμάτων που απέρρεαν απ' αυτήν,

είχε τεράστιο οικονομικό και διαφημιστικό αντίκτυπο στη γενικότερη πορεία του εκδοτικού τους οίκου. Άρα παράπλευρες δράσεις που θα συνέβαλλαν σε επιδιωκόμενες «επιτυχίες δικών μας» ή «αποτυχίες ανταγωνιστών μας» μπορούσαν να οργανωθούν κατά περίπτωση και να παίζουν έναν ίσως μικρό αλλά κρίσιμο ρόλο τόσο στην καλλιτεχνική όσο και στην οικονομική πορεία ενός έργου. Αναφέρθηκε ήδη στην ύπαρξη διπλής έκδοσης της αναγωγής από τον Sonzogno, πράγμα εξαιρετικά περίεργο για όπερα που παίχθηκε μία και μοναδική φορά!

Δικαιολογημένα λοιπόν διερωτάται κάποιος αν η *Λιονέλλα* ήταν ένα τόσο κακό έργο ώστε να πέσει τόσο άδοξα. Άραγε ο μάεστρος και οι σολίστ του ήταν επίσης κακοί ή ανεπαρκώς προετοιμασμένοι; Η ορχήστρα, η χορωδία, το μπαλέτο, τα σκηνικά, τα κοστούμια και η σκηνοθεσία όλα άσχημα; Τόσο μάλιστα που να μην τους δοθεί η χάρη μίας έστω, δευτέρης παράστασης κι ενώ ο εκδότης της όπερας την τυπώνει δύο φορές; Κι όμως, ο μάεστρος της μοναδικής εκείνης παράστασης ήταν ο Leopoldo Mugnone (1858-1941), ένας από τους σημαντικότερους Ιταλούς αρχιμουσικούς της εποχής του!

Όταν κοίταξα την πιανιστική αναγωγή, αλλά κυρίως όταν άκουσα ολόκληρο το έργο το 2011 στον Παρνασσό, κατάλαβα ότι η *Λιονέλλα* άξιζε καλύτερης τύχης κι ότι θα έπρεπε να αποκατασταθεί. Για να γίνει όμως αυτό σωστά κι ολοκληρωμένα θα ήταν αναγκαία μία νέα ενορχήστρωση της. Έχοντας την εμπειρία από την ενορχήστρωτική εργασία μου στην ημιτελή *Τίγκρα* του συνθέτη αλλά και από την ανάλογη δουλειά μου σε δύο όπερες του Παύλου Καρρέρ, δίσταξα να προχωρήσω προς αυτή τη κατεύθυνση, καθώς υπολόγιζα περίπου τον αναγκαίο χρόνο για την ενορχήστρωση ενός τέτοιου έργου που απαιτούσε κατά τη γνώμη μου πλήρη βεριστική ορχήστρα, τουλάχιστον ανάλογη αν όχι μεγαλύτερη της *Ρέας*. Τον χρόνο αυτόν, που τότε δεν διέθετα, μου τον πρόσφερε πλουσιοπάροχα ο εγκλεισμός του κορωνοϊού. Είχα ήδη δοκιμάσει να ενορχηστρώσω κάποιες σελίδες της αναγωγής το 2016, όμως ελάχιστα πράγματα. Εν όψει του επερχόμενου κλεισίματός μας το φθινόπωρο του 2020, ξαναέπιασα την ενορχήστρωση της *Λιονέλλας* από την 1^η Οκτωβρίου, την οποία και ολοκλήρωσα στις 14 Μαρτίου 2021.

Σήμερα, ύστερα από τις κυματοειδείς μεταβολές του μουσικού γούστου στη διάρκεια ολόκληρου του 20^{ου} αιώνα και τον επακολουθήσαντα σκεπτικισμό ως προς το δέον γενέσθαι στη μουσική δημιουργία κατά την πρώτη εικοσαετία του 21^{ου} αιώνα, παλιότερες καλλιτεχνικές αξίες που αμφισβητήθηκαν και παραμερίστηκαν επανέρχονται στο προσκήνιο και επαναξιολογούνται. Η περίπτωση Σαμάρα είναι ως προς αυτό πολύ χαρακτηριστική. Από την απόλυτη αφάνεια και την παντελή αγνόηση της ύπαρξής του ως συνθέτη στα διεθνή λεξικά της όπερας και τη σχεδόν ολοκληρωτική απουσία του από τις λυρικές σκηνές, η επιστροφή του μεγάλου Κερκυραίου τα τελευταία χρόνια είναι εντυπωσιακή, τόσο ως προς την παρουσίαση έργων του όσο και ως προς τη δισκογραφία και τη βιβλιογραφία.

Σε αυτή την αναγέννηση της δημιουργίας του Σαμάρα η συμβολή των Μουσικών Συνόλων του Δήμου Αθηναίων υπήρξε καίρια και η φετινή συναυλιακή παρουσίαση της *Λιονέλλας* συνιστά μία ακόμα κορύφωση αυτής της μοναδικής πολιτιστικής συμβολής.

Β.Φ.

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Το σπαρτίτο της *Λιονέλλα* θεωρείτο ως εντελώς πρόσφατα χαμένο, καίτοι γνωρίζαμε ότι είχε εκδοθεί από τον οίκο Sonzogno (Μιλάνο). Όπως είναι γνωστό, ολόκληρος ο οίκος Sonzogno καταστράφηκε από συμμαχικούς βομβαρδισμούς το 1943: έτσι χάθηκαν, μεταξύ αναρίθμητων πολυτιμων χειρόγραφων και ντοκουμέντων και οι ενορχηστρώσεις της *Φλόρα μιράμπιλις*, της *Μετζέ*, της *Λιονέλλα* και της *Δαμασμένης Μαινάδας*. Φαίνεται όμως ότι πολύ μικρός αριθμός αντιτύπων του σπαρτίτου της *Λιονέλλα* πρόλαβε να κυκλοφορήσει, αλλά αυτονόητα αγνοούσαμε πού βρίσκονταν.

Η εκτέλεση του έργου στον 7^ο Κύκλο των *Ελληνικών Μουσικών Γιορτών* (ΕΜΓ), φυσικά στη σωζόμενη μορφή σπαρτίτου φωνών-πιάνου, αποτελεί ορόσημο στα χρονικά των ΕΜΓ και την πρώτη επαφή του με τη δημοσιότητα ύστερα από 120 ολόκληρα χρόνια! Θα ήταν ανθρωπίνως αδύνατο να αγνοήσουμε δεκάδες αρνητικότητας κριτικών μετά την πρώτη (και ως σήμερα) τελευταία παρουσίαση του έργου στη Σκάλα του Μιλάνου, στις 4 Απριλίου 1891, μέσα σε θύελλα αποδοκμασιών, σφυριγματών και κραυγών basta! (ιταλ.=φτάνει!). Φυσικά προείχαν άλλες σημαντικότερες προτεραιότητες από το να ερευνήσουμε αν υπήρχαν ανάλογες αποδοκμασίες στα χρονικά της ιταλικής όπερας του 19^{ου} αι. (ασφαλώς και αξίζει τον κόπο κάτι τέτοιο). Για την ώρα η μόνη ανάλογη αποδοκμασία που ανακαλούμε είναι 22 χρόνια αργότερα (Παρίσι, Θέατρο Ηλυσίων Πεδίων, 29 Μαΐου 1913, αρχιμουσικός Pierre Monteux): η περίφημη πρώτη του αριστουργήματος του Ίγκορ Στραβίνσκυ *Η Ιεροτελεστία της Ανοίξεως*, όπου φαίνεται ότι οι ακροατές ήρθαν και στα χέρια!

Όπωςδήποτε η σύνθεση της *Λιονέλλα* πρέπει να απασχόλησε τον Σαμάρα περισσότερο από ένα χρόνο, αφού η αρχαιότερη μνεία του τίτλου στον ελληνικό Τύπο απαντά στις 26 Οκτ. 1889. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η αναζήτηση της πηγής εμπνεύσεως του λιμπρετίστα και φίλου του Σαμάρα, Ferdinando Fontana. Το έργο στηρίζεται στο πάθος του Ούγγρου ευπατρίδη και αξιωματικού Αντόρ (Andor) για τον τζόγο. Το πάθος αυτό κάποια στιγμή κατανικά ακόμη και

τον έρωτά του για την τσιγγάνα *Λιονέλλα* που, λατρεύοντάς τον, απαρνείται για χάρη του τη φυλή της: έτσι, την παίζει στα ζάρια και τη χάνει. Σε ολόκληρη την παγκόσμιο λογοτεχνία, ως τώρα γνωρίζουμε ένα μόνο, περίπου ανάλογο, προηγούμενο: απαντά στο επεισόδιο Νάλα(ς) και Νταμαγιάντη, από το 3ο βιβλίο του γιγαντιαίου (220.000 στίχοι) ινδικού έπους Μαχαμπάρατα (Mahabharata), αποδιδόμενου στον ποιητή Vyasa: ο βασιλιάς Νάλα(ς) παίζοντας ζάρια με τον αδελφό του Πούσκαρα, χάνει τα πάντα. Ο Πούσκαρα προτείνει να παίξουν την πολυαγαπημένη του Νταμαγιάντη: ο Νάλα(ς) όμως αρνείται και φεύγουν από το παλάτι σα ζητιάνοι (Άσμα Θ'). Μετά από πολλές περιπέτειες, που χώρισαν το ζεύγος, ο Νάλα(ς) επιστρέφει δυναμωμένος στο άλλοτε βασίλειό του και ξέροντας το πάθος του Πούσκαρα για τη γυναίκα του, την παίζει εκείνος στα ζάρια (Άσμα ΚΣΤ'). Ο Πούσκαρας όμως τώρα χάνει, αφανίζεται, η τάξη αποκαθίσταται.

Το *Νάλα(ς)* και Νταμαγιάντη άρχισε να μεταφράζει ελληνικά από τα σανσκριτικά ο Λορέντζος Μαβίλης (1860-1912) και ολοκλήρωσε ο Κωνσταντίνος Θεοτόκης (1872-1923, κάτοχος 10 γλωσσών) που το εξέδωσε, με καταποπιστικότατο πρόλογο 25 σελίδων του Hermann Camillo Kellner: η β' έκδοση (1928, σσ. 156), από τον οίκο Ελευθερουδάκη, διαμάντι τυπογραφικής τέχνης, υπάρχει στη βιβλιοθήκη Γιώργου Λεωτσάκου. Παρενθετικά: ποιος θυμάται σήμερα πλειάδα διεθνούς εμβελείας Ελλήνων σανσκριτιστών, με πρωτοπόρο τον Αθηναίο Δημήτριο Γαλανό (γ. 1760-θ. 1833, Μπενάρες);

Στη Δύση το επεισόδιο *Νάλας και Νταμαγιάντη* πρωτογνωρίσαν μάλλον οι Γερμανοί. Κατά Kellner, ο Γκαίτε το πρωτοαναφέρει με θαυμασμό το 1796, ενώ διαδικτυακή έρευνα αποκάλυψε και μνεία του σε ημερολόγιό του, το 1821. Η πρώτη κριτική του έκδοσης και μετάφραση στα λατινικά (Λονδίνο, 1819: νέα έκδ., Βερολίνο 1832) οφείλεται στο μεγάλο Γερμανό ινδολόγο Franz Bopp (1791-1867). Μνημονεύονται τουλάχιστον 4 άλλες (3 γερμανικές, 1 αγγλική: 1845, 1847, 1862-η αγγλική, 1877) κολοβωμένες, με βάση... το Bopp, αλλά κατά γενική ομολογία υπερέρχει εκείνη (έκδ. 1828) του ποιητή Friedrich Rückert (1788-1866), λιγότερο γνωστού ως εξέχο-

ντος ανατολιστού: κατείχε, λέγεται, 30 γλώσσες! Στους μουσικούς φυσικά είναι γνωστότατος χάρη στις μελοποιήσεις ποιημάτων του από τους Σούμπερτ, Σούμαν, Μπράμς, Μάλερ (τα περίφημα Τραγούδια για τα νεκρά παιδιά), Στράους, Πφίτσνερ, Ρέγκερ και Μπέργκ.

Αλλά και στην Ιταλία πρέπει να ήταν ευρέως γνωστό το *Νάλας και Νταμαγιάντη*. Η διαδικτυακή έρευνα δυστυχώς παρέπεμπε σε καταλόγους που κατά σατανική σύμπτωση παρέλειπαν τις σελίδες με τις αναζητούμενες μεταφράσεις-εκδόσεις (τρεις τουλάχιστον ιταλικές), πλην της επομένης: μία μετάφραση από τα σανσκριτικά (πρώτη;) υπογράφει ο δόκτωρ Gaspare Dall'Oca. Με επιφύλαξη (αν σωστά ερμηνεύουμε γριφώδη στοιχεία) αναφέρουμε έκδοσή της στη Μάντοβα, κατά την συγχώνευση των εκδοτικών επιχειρήσεων Cavriani και Gonzaga, 2 Μαρτίου 1867. Πολύ μεγαλύτερη όμως απήχηση είχε η «δραματική τριλογία» Il Re Nala (Ο βασιλιάς Νάλας, 1869-70) του παραγωγικώτατου ινδολόγου κόμητος Angelo de Gubernatis (1840-1913) που ανέβηκε με ασυνήθιστη επιτυχία στη γενέτειρά του, το Τορίνο, το 1869 και εκδόθηκε τον επόμενο χρόνο (έκδ. Fratelli Bocca, Τορίνο και Φλωρεντία, 1870). Μάλλον δύσκολο θεωρούμε λοιπόν το να αγνοούσε ο Fontana το ινδικό ποίημα...

Ολοκληρώνουμε με μερικά στοιχεία της διανομής: αρχιμουσικός, όπως και στη Μετζέ ήταν ξανά ο πολύς Leopoldo Mugnone. Αντόρ ο τενόρος Emanuele Suagnes, Βάϊκ ο βαθύφωνος Alfonso Mariani, Ελίας ο βαρύτονος Scipione Terzi και Λιονέλλα η υψίφωνος Paolina Rossini-Streiten.

Κλείνοντας το σπαρτίτο μετά από την πρώτη αυτή μελέτη του, που διόλου δεν αποκλείει μελλοντικές αναθεωρήσεις (μικρότερες ή μεγαλύτερες; δεν μπορούμε, φυσικά, να ξέρουμε!) αισθανθήκαμε έντονη αμηχανία. Δύσκολα συσχετίζουμε το έργο με το «τσουνάμι» των αποδοκμασιών της παγκόσμιας πρώτης, και ως τώρα τελευταίας του... Συνοπλογίζοντας ακόμη και εποχικά κριτήρια, που σήμερα αυτονόητα αγνοούμε, στη χειρότερη περίπτωση θα κατανοούσαμε μια απλώς χλιαρή, αδιάφορη, ακόμη και ψυχρή ή ψυχρότατη υποδοχή, όχι όμως αυτό το ομαδικό *αμόκ!* Το γε νυν έχον, τείνουμε λοιπόν να πιστέψουμε ότι η όλη αποδοκμασία ήταν επιμελέστατα οργανωμένη από πανίσχυρους «αντίπαλους» όχι τόσο του Σαμάρα - όσο του εκδότη του Edoardo Sonzogno που ακόμη και η κριτική δε μπορούσε να αγνοήσει. Οι «αντίπαλοι» (τι κάνει νιάου-νιάου στα κεραμίδα...) αυτοί ήταν μόνον ένας: ο έτερος Μιλανέζος

μεγαλοεκδότης μουσικής και λυσαλέος ανταγωνιστής του Sonzogno Τζούλιο Ρικόρντι [Giulio Ricordi, 1840-1912], που μόλις το 1888, ενάμιση χρόνο πριν, διαδέχθηκε τον πατέρα του Τίτο Ρικόρντι [Tito Ricordi, 1811-1888], ως ηνίοχος της γιγαντιαίας επιχειρήσεως... Μεταξύ πλήθους άλλων μομφών (αναφέρουμε από μνήμης), ο Σαμάρας επικρίθηκε και για την ενορχήστρωσή του - που όμως χάθηκε - και για το ότι «όλοι οι ήρωες του έργου είναι κακοί» (όχι όμως και η Λιονέλλα...): με τέτοια «κριτήρια» θα έπρεπε να διαγράψουμε την... *Τραβιάτα του Βέρντι*, όπου όλοι οι ήρωες, μηδὲ του πατρός Ζερμόν εξαιρουμένου είναι περίπου άγγελοι!

Γενικές εντυπώσεις από αυτή την πρώτη ανάγνωση του σπαρτίτου: ο Σαμάρας πιθανόν πειραματίζεται με μια κάπως τολμηρότερη αρμονική γλώσσα, που όμως απέχει έτη φωτός από τη βαγκνέρια χρωματικότητα: έχουμε αρκετές απροσδόκητες λύσεις διάφωνων συγχορδιών που ελάχιστα ξενίζουν τους ακροατές των 20^{ου} και 21^{ου} αιώνων αλλά που ίσως ξένισαν εκείνους του τέλους του 19^{ου}, χωρίς όμως αυτή η μομφή να διατυπωθεί απερίφραστα. Γεγονός είναι πως στη *Λιονέλλα* ο συνθέτης σχεδόν εγκαταλείπει τη χρήση εξαγγελτικών μοτίβων (E.M.) με μια και μοναδική εξαίρεση: το E.M. που ταυτίσαμε με τον τζόγο (αποφεύγουμε τον αμφίσημο ελληνικό όρο «παχινίδι»), σχήμα παρεστιγμένων με ένα τρομακτικό για την εποχή «κλάστερ», συνήχηση τριών φθόγγων που απέχουν μεταξύ τους διάστημα ημιτονίου. Ίσως είναι το αρχαιότερο «κλάστερ» σε όλη την ιστορία της μουσικής. Απορούμε πώς το ενορχήστρωσε ο Σαμάρας; Ακόμη, ήδη από το εναρκτήριο πρελούντιο, συναντούμε ένα ανίον σχήμα σε τρίφθογγες παράλληλες συγχορδίες: στο έργο απαντούν αρκετά παραλλάγματά του για να υπαινίσσεται E.M., αλλά ως τώρα τουλάχιστον αποδείχθηκε μη συσχετίσιμο με πρόσωπο, συναίσθημα ή κατάσταση.

Γ.Λ.

Το παρόν απόσπασμα από το κείμενο του Γ. Λεωτσάκου αναδημοσιεύεται από το έντυπο πρόγραμμα των Ελληνικών Μουσικών Γιορτών (7ος Κύκλος, 2011)

LIONELLA

OPERA IN THREE ACTS (IN CONCERT FORM)

Spyridon-Filiskos Samaras

The musicological research by Byron Fidetzis reveals a masterpiece of Greek music by Spyros Samaras, an Ionian composer, native of the island of Corfu. Completed around the end of the first, bold period of Samaras, *Lionella* premiered during the spring of 1891 in Milan, in the prestigious Teatro alla Scala. Until the beginning of the 21st century the work remained beyond reach, with the exception of the Hungarian Rhapsody. Conductor Byron Fidetzis fully orchestrated it anew in 2021, based on the vocal score, as the only available source. The opera revolves around the passion of the Hungarian aristocrat and army officer Andor for gambling. His passion wins over his love for *Lionella*, a young and beautiful gipsy girl, who cuts ties with both her family and race out of her great love for Andor.

Conductor /
New orchestration:
Byron Fidetzis

Lighting design:
Stella Kaltsou

Chorus master:
Stavros Beris

Répétiteur:
Dimitris Vezyroglou

Digital sheet music editor:
Louiza Antypa

Lionella:
Anna Stylianaki

Andor:
Dimitris Paksoglou

Erik:
Christos Kechris

Elias / Black mask:
Haris Andrianos

Vaic:
Christoforos Stamboglis

CITY OF ATHENS SYMPHONY
ORCHESTRA & CHORUS

** The performance last 2 hours and 20 minutes,
with a single intermission.*

SYNOPSIS

ACT I

The scene opens in the countryside, where joyous festivities take place just before the horse races start. In the nearby tavern, the crowd cheers for Hungary and raises their glasses for the winner. The beginning of the races is announced by the fanfares. The competition is tight between the white horse ridden by Hungarian nobleman Andor and officer's Erik black stallion, which wins the race. In the gathering that follows to celebrate his victory, Erik brags about his stallion that leads gloriously the rider to war. Andor reciprocates by stating that his horse leads to love. Officer Vaic fiercely affirms that his own horse leads its rider to death.

Vaic asks the publican to set up the dice, but he refuses because of a recent fight between two brothers who almost killed each other with a knife over the gambling. A group of gypsies led by their chief, Elias, arrives and Lionella is among them, wrapped in a colorful cape. Their vibrant music thrills the clientele of the tavern, whilst Andor recalls an "unlikely adventure" he experienced once on the battle field: he was miraculously saved by the magical potion of a beautiful gypsy woman who stood by his side while he was lying injured and abandoned. From that day on, the young patriot is consumed by his desire to meet her again. Elias, who is secretly in love with Lionella, urges her to sing, impressing everyone with her unreal voice. Lionella recognizes Andor, the officer she saved once, and does not hide her feelings for him. When she sings, her identity is also revealed to Andor. They both wish to be together, but Elias stands in their path. Lionella invokes the unbreakable vows of the gypsies that honor love above anything else, claiming her right to be free. The couple leaves the stage united in the excitement of their mutual sentiment.

ACT II

The opening scene finds the two lovers sharing a romantic moment in Andor's lavish estate.

Their euphoric privacy is interrupted by the arrival of Andor's guests. Lionella is unwilling to follow him at the party, and demands that Andor quits the gambling and his dissolute life to protect their relationship. Andor emphatically refuses to comply with her wishes. Lionella consents to accompany him one last time, since the war is about to resume and the life of the young officer is in jeopardy.

Lionella is being courted by officers Erik and Vail. A noisy crowd of masqueraded people bursts into the room: a dark man, wearing a black mask appears among them. He seems to know very well Vaic and he encourages him to play dice with Andor, who unable to resist, gambles away his fortune. Vaic suggests he should gamble on Lionella herself, if he wishes to win back what he has lost. Andor agrees and loses again. Lionella finds out that the man behind the black mask is Elias. Vaic challenges Elias to a duel and he is killed. Elias and Lionella depart together.

ACT III

A year later, Lionella lives in despair and isolation from the world. She has forgiven Andor and longs for his return. Her unquenchable passion for Andor deeply disturbs Elias, who seemingly accepts his fate. Lionella sends for Andor in the nearby military camp and upon his arrival, the two lovers celebrate their union with an expansive duet. Their happiness though cannot last: Elias brutally attacks Andor, who succumbs to his fatal injuries. The opera reaches its end while Lionella weeps over his dead body.

ΒΥΡΩΝ ΦΙΔΕΤΖΗΣ

Μουσική διεύθυνση

Γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη και ολοκλήρωσε τις μουσικές του σπουδές στη Μουσικό Πανεπιστήμιο της Βιέννης με τα διπλώματα του σολίστ του βιολοντσέλου και της διεύθυνσης ορχήστρας. Στις συναυλίες του ως σολίστ και ως διευθυντής ορχήστρας με ελληνικές και ξένες συμφωνικές ορχήστρες στην Ελλάδα και το εξωτερικό (Ευρώπη, Ασία, Άπω Ανατολή, Αμερική, Βόρεια Αφρική), προβάλλει πάντα τη νεοελληνική δημιουργία. Υπήρξε μόνιμος αρχιμουσικός της Εθνικής Λυρικής Σκηνής και της Κρατικής Ορχήστρας Αθηνών, καθώς και επικεφαλής ή προσκεκλημένος αρχιμουσικός σε ορχήστρες της Ρωσίας και της Βουλγαρίας, και καλλιτεχνικός υπεύθυνος της Συμφωνικής Ορχήστρας του Δήμου Θεσσαλονίκης. Χρημάτισε και Καλλιτεχνικός Διευθυντής της ΚΟΑ την περίοδο 2004-2011. Από τον Νοέμβριο 2016 είναι Καλλιτεχνικός Διευθυντής στη Φιλαρμόνια Ορχήστρα Αθηνών. Η δισκογραφία του περιλαμβάνει πάνω από 100 δίσκους ακτίνας (cd) και βινυλίου (lp) με έργα Ελλήνων συνθετών στις εταιρείες LYRA, NAXOS, BIS, MELISME κ.α. Δίδαξε στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και το Ιόνιο Πανεπιστήμιο, του οποίου υπήρξε επί σειρά ετών μέλος της Διοικούσας Επιτροπής και τον Οκτώβριο του 2012 εξελέγη μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου του. Διετέλεσε Πρόεδρος της Καλλιτεχνικής Επιτροπής των Μουσικών Σχολείων της χώρας (1994-2005). Τιμήθηκε από την Ακαδημία Αθηνών (1975), την Ένωση Ελλήνων Κριτικών Θεάτρου και Μουσικής (2000 και Μέγα Βραβείο Μουσικής 2016), καθώς και από άλλους φορείς. Εξελέγη επίτιμο μέλος της Ενώσεως Ελλήνων Μουσουργών (1986). Το 2010 αναγορεύτηκε επίτιμος διδάκτωρ του Πανεπιστημίου Αθηνών

ΣΤΕΛΛΑ ΚΑΛΤΣΟΥ

Σχεδιασμός φωτισμών

Γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη. Σπούδασε θεατρικό φωτισμό, σκηνογραφία και θεωρία θεάτρου στο τμήμα Θεάτρου της Σχολής Καλών Τεχνών του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου, από όπου αποφοίτησε το 2009 και συνέχισε τις σπουδές της στον σχεδιασμό φωτισμών στο Βερολίνο. Ήταν υποψήφια στα Θεατρικά Βραβεία του «Α» το 2017 για τους φωτισμούς στην παράσταση «Η επανένωση της Βόρειας με τη Νότια Κορέα» του Νίκου Μαστοράκη στο Θέατρο Τέχνης και κέρδισε το βραβείο Best Lighting Design of the Year στα Event Awards το 2019. Έχει αναλάβει τους φωτισμούς για όπερες, παραστάσεις χορού, εκδηλώσεις και συναυλίες στην Όπερα του Χονγκ Κονγκ, στην Όπερα της Λισσαβόνας, στην Κρατική Όπερα της Ολλανδίας, στο Handel Festival στο Χάλλε της Γερμανίας, στην Όπερα του Οβιέδο της Ισπανίας, στην όπερα Σάο Κάρλος στη Λισαβόνα, στην Όπερα της Κρακοβίας, στην Εθνική Λυρική Σκηνή, στη Στέγη του Ιδρύματος Ωνάση, στο Μέγαρο Μουσικής Θεσσαλονίκης, στο Διεθνές Φεστιβάλ Αιγαίου στη Σύρο, στο Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος. Ακόμη, φώτισε τη μεγάλη εκδήλωση Giannis Antetokounmpo MVP Nike Zoom Freak Sth. Έχει σχεδιάσει τους φωτισμούς σε μεγάλο αριθμό θεατρικών παραστάσεων στο Εθνικό Θέατρο, το Θέατρο της Επιδαύρου, το Κρατικό Θέατρο Βορείου Ελλάδος, το Θέατρο Ουσκουντάρ της Κωνσταντινούπολης, το Θέατρο Τέχνης, το Μέγαρο Μουσικής Αθηνών, το Ωδείο Ηρώδου Αττικού, το Ολυμπιακό Στάδιο, το Θέατρο της Οδού Κυκλάδων, το Θέατρο Ακροπόλ κ.α. Στο ενεργητικό της έχει συνεργασίες με κορυφαίους σκηνοθέτες, όπως οι Arnaud Bernard, Renato Zanella, Γιάννης Χουβαρδός, Daniel Pfluger, Νίκος Μαστοράκης, Ester Ambrosino, Γιάννης Κακλέας, Σοφία Σπυράτου, Γιώργος Κιμούλης, Μαριάννα Κάλμπαρη, Κωνσταντίνος Ρήγος, Άρης Μπινιάρης, Γιώργος Γέτρου, Peter Tiboris, Αντζελα Μπρούσκου, Θέμελης Γλυνάσης κ.ά.

ΣΤΑΥΡΟΣ ΜΠΕΡΗΣ

Διδασκαλία Χορωδίας

Ο Σταύρος Μπερής γεννήθηκε στην Αθήνα. Σπούδασε κλασική κιθάρα, κλασικό τραγούδι και ανώτερα θεωρητικά. Με υποτροφία του Guildhall School of Music and Drama του Λονδίνου, ειδικεύτηκε στο μεταπτυχιακό τμήμα Παλαιάς Μουσικής. Έχει εμφανιστεί στο Λονδίνο με πολλά σύνολα Παλαιάς Μουσικής και έχει συνεργαστεί με τον David Roblou σε μπαρόκ όπερες των M. Locke, J. Blow και C. Monteverdi. Τα τελευταία 29 χρόνια έχει έντονη καλλιτεχνική δραστηριότητα ως μαέστρος χορωδιών. Από τον Σεπτέμβριο του 1993 αναλαμβάνει την Καλλιτεχνική Διεύθυνση της Χορωδίας Εμπορικής Τράπεζας, πραγματοποιώντας 500 και πλέον συναυλίες στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Από τον Σεπτέμβριο του 1994 έως και τον Ιούνιο του 2007 διηύθυνε τη χορωδία του Αμερικανικού Κολλεγίου Ελλάδος (Deree College). Από τον Νοέμβριο του 1997 του ανατίθεται η διεύθυνση της Μικτής Χορωδίας του Δήμου Παπάγου-Χολαργού, ενώ παράλληλα έχει και την Καλλιτεχνική Διεύθυνση του Χορωδιακού Φεστιβάλ Δήμου Παπάγου. Τέλος από το 1999 διευθύνει τη Χορωδία του Δήμου Αθηναίων, όπου έχει διδάξει τα σημαντικότερα έργα του χορωδιακού ρεπερτορίου των Vivaldi, Handel, Bach, Mozart, Beethoven, Rossini, Brahms, Wagner, Mahler, Verdi, Fauré, Cherubini, Bruckner, Καρρέρ, Σαμάρα, Orff, Rutter, Ξενάκη, Θεοδωράκη, Χατζιδάκι, Μαρκόπουλου, Ξαρχάκου κ.ά.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΒΕΖΥΡΟΓΛΟΥ

Μουσική προετοιμασία

Ο Δημήτρης Βεζύρογλου γεννήθηκε στην Αθήνα το 1972. Σπούδασε πιάνο στο Ωδείο Αθηνών με τη Μαρία Χαιρογιώργου - Σιγάρα, όπου έλαβε το δίπλωμά του με Άριστα και δεύτερο βραβείο παμψηφεί. Με υποτροφία της Ακαδημίας Αθηνών (κληροδότημα Κουρεμένου) συνέχισε τις σπουδές του στο Παρίσι όπου έλαβε το κρατικό δίπλωμα πιάνου και δεύτερο βραβείο παμψηφεί. Συνέχισε τις μεταπτυχιακές του σπουδές στο Εθνικό Κονσερβατόριο «Π.Ι. Τσαϊκόφσκι» της Μόσχας με υποτροφία από το Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών (Ι.Κ.Υ.) και από το Ίδρυμα «Αλέξανδρος Σ. Ωνάσης», όπου και έλαβε τον τίτλο του «Doctor of Musical Arts». Έχει λάβει μέρος σε παγκόσμιους διαγωνισμούς πιάνου και έχει εμφανιστεί επανειλημμένα σε ατομικά ρεσιτάλ, σε συναυλίες μονωδίας, μουσικής δωματίου και ως σολίστ με ορχήστρες στο Παρίσι, τη Μόσχα και την Ελλάδα. Έχει πραγματοποιήσει ηχογραφήσεις για τη γαλλική και ρωσική ραδιοφωνία. Έχει συνεργαστεί ως μουσικός εκγυμναστής και ως σολίστ με τις μεγαλύτερες ορχήστρες και μουσικούς οργανισμούς της χώρας μας. Έχει διδάξει Ιστορία Μουσικής στην Κρατική Σχολή Ορχηστρικής Τέχνης. Από το 2003 διδάσκει πιάνο στο Ωδείο Αθηνών και το Ωδείο Φίλιππος Νάκας. Παράλληλα έχει αναλάβει ως t r p t teur τις τάξεις μουσικής, καθώς επίσης και τη μουσική προετοιμασία της Μελοδραματικής Σχολής του Ωδείου Αθηνών και του Ωδείου Φίλιππος Νάκας.

ANNA ΣΤΥΛΙΑΝΑΚΗ

Λιονέλλα

Υψίφωνος, σπούδασε μονωδία και μελοδραματική στο Κρατικό Ωδείο Θεσσαλονίκης (δίπλωμα, τάξη Κ. Καρατζά). Συνέχισε τις μεταπτυχιακές σπουδές της στη Μουσική Ακαδημία του Μονάχου με τη Δάφνη Ευαγγελάτου, ενώ ειδικεύτηκε στο Lied με τον Helmut Deutsch. Απέσπασε υποτροφία από το Σωματείο «Υποτροφίες Μαρία Κάλλας» (2009) και τη Διεθνή Ένωση Ρίχαρντ Βάγκνερ (Μόναχο). Έχει ερμηνεύσει τους ρόλους: Véronique («Le Docteur Miracle»), Mimì («La bohème»), Fiordiligi («Così fan tutte»), Contessa Almaviva («Le nozze di Figaro»), Donna Anna («Don Giovanni») στο πρόγραμμα Όπερα της βαλίτσας), Jessie («Mahagonny Songspiel»), Βιβίκα («Ο Βαπτιστικός»), Micaëla («Carmen»), Arminda («La finta giardiniera»), Sara («Fior di Maria»), Ανθούλα («Περουζέ»), Amelia («Simon Boccanegra»), Ντόλυ («Η πριγκίπισσα της Σάσωνος»), Rosalinde («Die Fledermaus»), Χαλιμά («Η Χαλιμά»), Donna Elvira («Don Giovanni»), Σοφία («Μάρκος Μπότσαρης») και τον ομώνυμο ρόλο στο έργο «Mademoiselle de Belle-Isle». Συμμετείχε στην πρώτη παρουσίαση έργων των S. Altan, A. Elkana, Γ. Κουμμεντάκη στο Μόναχο («Οδύσσεια», 2013), στην πρώτη εκτέλεση του έργου «Σατυρικόν» του Δ. Παπαδημητρίου (Στέγη Ιδρύματος Ωνάση, 2014), καθώς και στην πρώτη εκτέλεση του έργου «Eros» της Κ. Γουρτζή (Μόναχο, 2015). Απέσπασε έπαινο στον διαγωνισμό Grand Prix Maria Callas (2014) και τρίτο βραβείο στον Διεθνή Διαγωνισμό Marie Kraya (2015).

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΑΚΣΟΓΛΟΥ

Αντόρ

Γεννήθηκε στην Αθήνα. Απόφοιτος της Ανώτερης Σχολής Δραματικής Τέχνης Βεάκη, σπούδασε λυρικό τραγούδι πλάι στον βαρύτονο Κώστα Πασχάλη και τη σοπράνο Μαρίνα Κρίλοβιτς και πήρε δίπλωμα μονωδίας ως υπότροφος του ωδείου Νικόλαος Μάντζαρος με άριστα και πρώτο βραβείο, από την τάξη της μεσοφώνου Μαρίας Μαρκέτου. Ως ηθοποιός συνεργάστηκε με μερικές από τις μεγαλύτερες θεατρικές σκηνές της Ελλάδας, συμμετέχοντας σε φεστιβάλ, μεταξύ άλλων το Φεστιβάλ Αθηνών και Επιδαύρου, ερμηνεύοντας ρόλους ρεπερτορίου. Έκανε το ντεμπούτο του εκτός Ελλάδος με τον ρόλο του Radamès («Aïda») στο Stade de France του Παρισιού, σε μια παραγωγή που μεταδόθηκε ζωντανά από τη γαλλική τηλεόραση. Έχει ερμηνεύσει πλήθος ρόλων σε Ελλάδα και εξωτερικό, όπως: Otello («Otello»), Don Carlo («Don Carlo»), Manrico («Il trovatore»), Cavaradossi («Tosca»), Gabriele Adorno («Simon Boccanegra»), Gustavo III («Un ballo in maschera»), Pollione («Norma»), Pinkerton («Madama Butterfly»), Des Grieux («Manon Lescaut»), Don José («Carmen»), Alfredo («La traviata»), Turiddu («Cavalleria rusticana»), Macduff («Macbeth»), Albert Gregor («Věc Makropoulos»), Steva («Jenůfa»), Creonte («Edipo Re»), Danilo Danilovič («Die lustige Witwe»), Araquil («La Navarraise»), Nobleman/Nightwatcher («The Portrait»), Eisenstein («Die Fledermaus») κ.ά. Έχει συνεργαστεί με καταξιωμένους μαέστρους και σκηνοθέτες, όπως οι Λουκάς Καρυτινός, Αλέξανδρος Μυράτ, Gabriel Chmura, Juanjo Mena, Μύρων Μιχαηλίδης, Errico Fresi, Steven Sloane, Hugo De Ana, Laurent Campellone, Giancarlo Del Monaco, David Pountney, Lorenzo Mariani, Philippe Forget, Stephen Langridge, Ondrej Olos, Alessandro Cadario, Sofia Jupither, Nicola Raab. Από τον Σεπτέμβριο του 2012 μέχρι και τον Αύγουστο του 2022 εργάστηκε στην Εθνική Λυρική Σκηνή ως μέλος του ensemble. Οι μελλοντικές του εμφανίσεις για τη σεζόν 2023 περιλαμβάνουν τη συμμετοχή του στις όπερες «Don Carlo» (Σλοβενία και Κροατία), «Il trovatore», «Tosca» (Εσθονία) και «The death and the maiden» (Μάλμε).

ΧΡΗΣΤΟΣ ΚΕΧΡΗΣ

Έρικ

Τενόρος, γεννημένος στην Αθήνα. Το ρεπερτόριό του περιλαμβάνει ένα μεγάλο εύρος ρόλων και έργων από τη μπαρόκ, την κλασική περίοδο, τον ρομαντισμό, τη μουσική του 20ού αιώνα, καθώς και τη σύγχρονη πειραματική μουσική δημιουργία.

Ως σολίστ συνεργάζεται τακτικά με την Κεντρική και την Εναλλακτική Σκηνή της Εθνικής Λυρικής Σκηνής καθώς επίσης με ορχήστρες και σύνολα, όπως η Κρατική Ορχήστρα Αθηνών, η Καμεράτα, η Συμφωνική Ορχήστρα της ΕΡΤ, η Φιλαρμονία Ορχήστρα Αθηνών, το Ergon Ensemble, οι Latinitas Nostra, η Συμφωνική Ορχήστρα του Δήμου Αθηναίων. Έχει εμφανιστεί στο Εθνικό Θέατρο, το Θέατρο Τέχνης «Κάρολος Κουν», το Φεστιβάλ Αθηνών, το Μέγαρο Μουσικής Αθηνών και το Μέγαρο Μουσικής Θεσσαλονίκης, τη Στέγη Ιδρύματος Ωνάση. Έχει συνεργαστεί με ορχήστρες και θεατρικούς οργανισμούς στην Ελβετία (Όπερα Λωζάνης, Όπερα του Freiburg), Γερμανία (Κρατική Όπερα Passau, Θέατρο Celle, Συμφωνική Ορχήστρα Amberg, Κρατικό Θέατρο Landshut), Αυστρία (Ορχήστρα Purpur), Ιταλία (Teatro Verdi Gorizia), Γαλλία (Εθνική Όπερα Λωρραίνης), Μάλτα (Teatru Manoel), Λιθουανία (Banchetto Musicale Vilnius), Σλοβενία (Φεστιβάλ Sevnica Brežice), Τουρκία (Συμφωνική Ορχήστρα Borusan Istanbul), Κροατία (Φεστιβάλ Kvarner), αλλά και ηχογραφήσει για τη Deutsche Grammophon.

ΧΑΡΗΣ ΑΝΔΡΙΑΝΟΣ

Ελίας / Μαύρη μάσκα

Ο βαρύτονος Χάρης Ανδριανός γεννήθηκε στο Σίδνεϋ της Αυστραλίας. Σπούδασε τραγούδι στο Ωδείο Athenaeum και χημεία στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Ως υπότροφος του Σωματείου «Υποτροφίες Μαρία Κάλλας» συνέχισε τις σπουδές του στο Μιλάνο (AsLiCo) και τη Βαρκελώνη. Το 1997 ερμήνευσε στην Εθνική Λυρική Σκηνή τον ρόλο του Παραγενο («Die Zauberflöte») και έκτοτε έχει συμμετάσχει σε πολλές σημαντικές παραγωγές της ΕΛΣ, ερμηνεύοντας πρωταγωνιστικούς ρόλους σε όπερες, όπως: «Il barbiere di Siviglia», «La cenerentola», «L'italiana in Algeri», «Don Pasquale», «La bohème», «L'elisir d'amore», «Don Giovanni». Επίσης, έχει συμμετάσχει σε παραγωγές του Μεγάλου Μουσικής Αθηνών και του Μεγάλου Μουσικής Θεσσαλονίκης, μεταξύ άλλων στις όπερες «Le nozze di Figaro», «Die Zauberflöte», «Turandot» κ.ά. Έχει συνεργαστεί ως σολίστ με την Κρατική Ορχήστρα Αθηνών, την Ορχήστρα των Χρωμάτων, την Καμεράτα και άλλα οργανικά σύνολα. Έχει δώσει ρεσιτάλ σε πολλές πόλεις της Ελλάδας. Έχει εμφανιστεί στην Ιταλία (Μιλάνο, Τράπανι, Πίζα, Κόμο, Μπέργκαμο κ.α.), τη Γαλλία (Βισσύ), και την Ιαπωνία (Τόκυο). Έχει ερμηνεύσει σε πρώτη εκτέλεση πολλά έργα σύγχρονων Ελλήνων συνθετών, μεταξύ αυτών οι Μίκης Θεοδωράκης, Νίκος Μαμαγκάκης, Θάνος Μικρούτσικος, Γιώργος Κουρουπός, Νίκος Κυπουργός, Δημήτρης Παπαδημητρίου, Κορνήλιος Σελαμής, Άγγελος Τριανταφύλλου. Την καλλιτεχνική περίοδο 2008/09 ήταν μόνιμο στέλεχος της όπερας της Βόννης. Κατά την ίδια περίοδο συνεργάστηκε με την όπερα της Κολωνίας. Έχει εμφανιστεί στην όπερα της Χαϊδελβέργης, στον ρόλο του Harlekin («Ariadne auf Naxos», 2012), στο Σβέτσιγκεν, ερμηνεύοντας τον ομώνυμο ρόλο στην όπερα του Nicola Porpora, «Polifemo», καθώς επίσης στο φεστιβάλ όπερας της Μασεράτα (Macerata Opera Festival, Sferisterio, 2013), στον ρόλο του Demetrius («A Midsummer's night dream»). Η μακρά συνεργασία του με τον Γιώργο Πέτρου, την Καμεράτα και το Φεστιβάλ Αθηνών περιλαμβάνει τη συμμετοχή του σε παραγωγές, όπως «Kiss me Kate» ως Fred Graham/Petruccio, «Sweeney Todd», στον ομώνυμο ρόλο, «Carmina Burana», «L'isola disabitata», ως Enrico κ.ά. Τέλος έχει συνεργαστεί με το Εθνικό Θέατρο και τους σκηνοθέτες Νίκο Καραθάνο («Οπερέττα») και Γιάννη Σκουρλέτη («Το καινούργιο σπίτι»)

ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΣΤΑΜΠΟΓΛΗΣ

Βάικ

Ο βαθύφωνος Χριστόφορος Σταμπόγλης έχει εμφανιστεί στα μεγαλύτερα λυρικά θέατρα του κόσμου (Μητροπολιτική Όπερα της Νέας Υόρκης, Βασιλική Όπερα του Λονδίνου, Teatro Real της Μαδρίτης, Grand Théâtre de Genève, Glyndebourne Opera Festival, Bayerische Staatsoper κ.ά). Στη μουσική και τεχνική του διαμόρφωση τον στήριξαν το Σωματείο «Υποτροφίες Μαρία Κάλλας», οι αείμνηστοι Χρήστος Λαμπράκης και Κώστας Πασχάλης και τέλος ο μεγάλος βαθύφωνος Δημήτρης Καβράκος με τον οποίο μελετά έως σήμερα. Θεωρεί τον εαυτό του καλλιτεχνικό θρέμμα της Εθνικής Λυρικής Σκηνής, όπου έκανε τα πρώτα του βήματα, καθώς και του Μεγάρου Μουσικής Αθηνών. Έχει επίσης συμπράξει πολλές φορές με την Κρατική Ορχήστρα Αθηνών, τη Συμφωνική Ορχήστρα και Χορωδία της ΕΡΤ, καθώς και την Κρατική Ορχήστρα Θεσσαλονίκης.

Έχει δώσει πολλά προσωπικά ρεσιτάλ, καθώς και συναυλίες θρησκευτικής μουσικής. Το ρεπερτόριό του ξεπερνά τους 100 ρόλους και έχει ηχογραφήσει για την EMI Classics, Bongioanni, Rossini Opera Festival καθώς και την LYRA. Επίσης κυκλοφορεί σε DVD ο Κουρέας της Σεβίλλης (Il barbiere di Siviglia) του Glyndebourne Festival όπου ερμηνεύει τον Don Basilio.

ΣΥΜΦΩΝΙΚΗ ΟΡΧΗΣΤΡΑ ΔΗΜΟΥ ΑΘΗΝΑΙΩΝ

ΑΡΧΙΜΟΥΣΙΚΟΙ:

Μιχάλης Οικονόμου
Ανδρέας Τσελίκας

ΕΞΑΡΧΟΝΤΕΣ:

Χαράλαμπος Σούκας
Ευθυμία
Χριστοδούλου
Γιάννης Γεωργιάδης

Α΄ ΒΙΟΛΙΑ

Αρμπέν Καντέσα
Στέλλα Τσάνη
Μπρουνίλτα Μάλο
Ζωή Κώττα
Λάμπρος Κίκλης
Μπλέρτα Αγκόλι
Μενέλαος Παπαθανιήλ
Χαρετίνα Τζάχο
Πέτρος Γαλάκος
Ηλίας Ζούτσος
Δημήτριος Μαργαρίτης
Αικατερίνη Καμίνσκαγια
Γεώργιος Μανωλάς
Σπυρίδων-Ριχάρδος
Τραυλός

Β΄ ΒΙΟΛΙΑ

Γεώργιος Περιστερής
Χρήστος Κουλούρης
Παναγιώτης Νικόλης
Γκέντι Παππάς
Γκεντιάνα Θάνα

Ιωάννης Γκανάς
Νικόλαος Πατέλης
Δωροθέα-Ανθούλα
Βασιλαντωνάκη
Πολυτίμη Σταματοπούλου
Κωνσταντίνος
Βασιλειάδης
Οδυσσέας
Ζαφειρόπουλος

ΒΙΟΛΕΣ

Ίντριντ Χαφίτζι
Κλοντιάνα Μπουσαμάν
Αλκέτα Τζάχο
Μόνικα Δάμο
Αικατερίνη Τζίνιτσο
Νικόλαος Χώτος
Μπιλιάννα Ζαχαρίνοβα

ΒΙΟΛΟΝΤΣΕΛΑ

Κωνσταντίνος Θέος
Μιρέλα Ρούτσι
Αρμπέν Αντώνη
Αναστασία Κατοχιανού
Ειρήνη Δημάκη
Εμμανουήλ Επιτροπάκης
Σπυρίδων Χειμαριός
Φωτεινή Νικολοπούλου
Παναγιώτα Σούλα

ΚΟΝΤΡΑΜΠΑΣΣΑ

Γεώργιος-
Αλέξανδρος Αρνής
Ιωάννης Χάλαρης

Μιχάηλ Ερζένης
Σουέλα Χαντζάρη
Μαρία-Ιωάννα
Αργυροπούλου
Μιχάηλ Καλκάνης

ΦΛΑΟΥΤΑ

Μικαέλα
Παναγιωτοπούλου
Κλειώ Τσακίρη
Ηλέκτρα Καρανικόλα

ΟΜΠΟΕ

Κωνσταντίνος
Γιοβάννης
Ιωάννης Τσελίκας
Γεωργία
Κωνσταντοπούλου

ΚΛΑΡΙΝΕΤΑ

Γραμμένος Χαλκιάς
Αθανάσιος
Νικολούζος
Ευστάθιος Μανάτος

ΦΑΓΚΟΤΑ

Ιωάννης-Σέργιος
Μαγιάτης

ΚΟΡΝΑ

Αλέξιος Μάρκου
Κωνσταντίνος Πατρίκιος
Σπυρίδων Φωκάς
Θεόδωρος Μουρίκης

ΤΡΟΜΠΕΤΕΣ

Ιωάννης Μωραϊτίης
Αναστάσιος
Δραμπάλης
Βασίλειος Βασιλειάδης

ΤΡΟΜΠΟΝΙΑ

Ιωάννης
Αρβανιτάκης
Γεώργιος Μάρκου
Αλέξανδρος Ρουβάς

ΤΟΥΜΠΑ

Παναγιώτης
Καμβουσίδης

ΤΥΜΠΑΝΑ

Ελένη Καμβουσίδη

ΚΡΟΥΣΤΑ

Μαριάνθη
Πετριτσοπούλου
Αθανασία Μπαγιώκου
Θεόδωρος Τορουνίδης
Γεώργιος Σαρίκος

ΑΡΠΑ

Ευαγγελία Κιοσσόγλου

ΧΟΡΩΔΙΑ ΔΗΜΟΥ ΑΘΗΝΑΙΩΝ

ΣΟΠΡΑΝΟ

Μαρία Ίμπρη
Χαρά Καλατζίδου
Σοφία Καρβουνά
Ανδρονίκη Λαλούτση
Μαρία Μαυρομάτη
Κάνδια Μπουζιώτη
Κατερίνα Νουνοπούλου
Μορφούλα
Παπαγεώργιου
Μαργαρίτα
Παπαδημητρίου
Ζηνοβία Πουλή
Κατερίνα Σπυροπούλου
Δήμητρα Σταφέτα
Φλώρα Τζίνη
Ιωάννα Τσαβαλά

ΤΕΝΟΡΟΙ

Βαγγέλης Αγγελάκης
Σταύρος Ζουλιάτης
Χρήστος Κεχρής
Κώστας Κονδύλης
Γιάννης Μανιατόπουλος
Χρήστος Χριστοδούλου

ΜΠΑΣΟΙ

Μένανδρος
Γκιοβούσογλου
Αντώνης Δήμου
Παναγιώτης Καριώτης
Νίκος Μπογιατζής
Γιώργος Μωραϊτης
Γιάννης Σφυρής
Στέφανος Τσατάλμπασης
Μιχάλης Χανός
Δημήτρης Χατζούδης

ΑΛΤΟ

Ιωάννα Βρακατσέλη
Νατάσα Καλαϊτζίδου
Μαρίνα Μανιαδάκη
Έφη Μηνακούλη
Ελένη Μπαρκαγιάννη
Μαριάνθη Οικονόμου
Αριάδνη Παγκάλου
Αριστέα Παντελοπούλου
Δέσποινα Ρεβίθη
Σοφία Ψυλλάκη
Αθηνά Χιλιοπούλου

ΜΑΕΣΤΡΟΣ

Σταύρος Μπέρης

ΔΗΜΟΣ ΑΘΗΝΑΙΩΝ

ΔΗΜΑΡΧΟΣ ΑΘΗΝΑΙΩΝ
Κώστας Μπακογιάννης

Ο.Π.Α.Ν.Δ.Α.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ
Νίκη Αραμπατζή

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΜΟΥΣΙΚΗΣ
Γιώργος Βλαστός

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
Ράνια Μελιανού

ΟΛΥΜΠΙΑ
ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΜΟΥΣΙΚΟ
ΘΕΑΤΡΟ «ΜΑΡΙΑ ΚΑΛΛΑΣ»

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΟΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
Olivier Descotes

ΤΕΧΝΙΚΟΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
Κώστας Πολίτης

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ
Εριλένα Γιαγκούδη
Ακτίνα Σταθάκη

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΜΑΡΚΕΤΙΝΓΚ
Μελομένη Μαραγκίδου
Χριστίνα Μαυρίδη
Παύλος Πανταζόπουλος

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
Μάιρα Μηλολιδάκη

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΘΕΑΤΡΟΥ
Γιώργος Ευαγγελινός

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
2022-2023

ΟΠΤΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ /
ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ
Κατερίνα Αντωνάκη

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΟΜΑΔΑ
Κατερίνα Αντωνάκη
Μάιρα Μπιζίμη
Άλκηστις Τσίκου

ΕΚΤΥΠΩΣΗ
Format Future

ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΕΙΡΕΣ
Sporting Grotesque
Velvetype Type Foundry
Σχεδιάστηκε από τον Lucas
Le Bihan. Την ελληνική
προσαρμογή έκανε ο Γιώργος
Τριανταφυλλάκος.
Syne (Variable)
Σχεδιάστηκε από τους
Bonjour Monde, Lucas Desrosix.
Την ελληνική προσαρμογή έκανε
Γιώργος Τριανταφυλλάκος.

ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ 59
ΑΘΗΝΑ, 106 79
Τ. 210 3642540

OLY.GR

*

Το θέατρο Ολύμπια είναι
προσβάσιμο σε άτομα με
αναπηρία.

ΧΟΡΗΓΟΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

jenny

ΑΘΗΝΑ 984
STADIUM THE SQUARE STAGE 10.3

Η ΠΟΛΗ ΖΕΙ
STREET PRESS | www.ipollzei.gr

★ culture
now.gr

MIKROFWNO

monopoli.gr

FLAG
FROM SECURITY ACTIVITY TO SUCCESS

Προπώληση εισιτηρίων
online: www.ticketservices.gr
Τηλεφωνικές παραγγελίες: 210 7234567
Εκδοτήριο: Πανεπιστημίου 39 - Αθήνα

OLY.GR

οργανδα
οργανισμός πολιτισμού,
αθλητισμού & νεολαίας
δημού αθηναίων

**ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ
ΕΙΝΑΙ Η ΑΘΗΝΑ**
CULTURE IS ATHENS